

Kürtçe İsim Tamlamasının Yapısı¹

Jan Strunk

Çev.: Hasan Karacan², M. Veysi Babayiğit³

Received: November 1, 2015 Accepted: December 15, 2015

1. GİRİŞ

Kürtçe; Ermenistan, Azerbaycan, İran, Irak, Suriye ve Türkiye’de konuşulan bir Hint-İran dilidir. Bazen farklı diller olarak kabul edilen birkaç lehçeye ayrılmaktadır. Bu rapor sözcük işlevi, dil bilgisi (Lexical Functional Grammar) çerçevesi içinde Kürtçe isim tamlamasının analizini amaçlamaktadır. Özellikle Kurmanci diye adlandırılan Kürtçe lehçesindeki isim tamlaması üzerinde durulacaktır. Bu raporda kullanılan veri; Türkiye’de Muş’un yerli lehçesiyle Almanya’nın Bochum Üniversitesinde gerçekleştirilen kayıtlardan ve raporlardan alınmıştır. İkinci bir kaynak olarak, Alman konuşmacıları için Kurmanci’ye Giriş konulu kitabı olan Wurzel’den (1997) cümleler alıntılanmıştır.

2. GENEL BAKIŞ

Kurmanci’deki sembolik tamlamanın doğrusal yapısı şekilde gösterilmiştir.(1)

(1) DEM Num/Qnt N Prn(OBL) AP , NP(OBL) PP

Bir isim tamlaması en az bir önaddan oluşur. Örnek (2)

(2) *gul sor=e.*
flower red=be.2/3.SG.PRES
‘The flower is red.’
‘Çiçek kırmızıdır.’

Recommended citation:

Karacan, H. & Babayiğit, M. V. (2016). Kürtçe İsim Tamlamasının Yapısı [The Structure of the Kurdish Noun Phrase], Jan Strunk, December 15, 2013]. *International Journal of Kurdish Studies* 2 (1), pp.29 – 50.

¹ Bu makale 15 Aralık 2003 tarihinde Jan Strunk tarafından hazırlanan “The Structure of the Kurdish Noun Phrase” adlı çalışmasının tercümesidir.

² Asst. Prof. Dr., Department of Kurdish Language and Culture, Dicle University, hasan.karacan@dicle.edu.tr

³ MA Student, Department of Kurdish Language and Culture, Dicle University, Diyarbakır, Turkey

Diğer öğeler ve sözcük grupları, asıl ismin sağında ya da solunda görülebilir. Bölüm 3 asıl ismin solunda görünen öğelerle ilgilidir. Bölüm 4 Kurmanci’de ilginç öğelere sahip olan sağa doğru olan değişikliği tartışmaktadır.

3. NOMİNAL ÖNCESİ ÖĞELER

Kurmanci’de iki tane nominal öncesi durum var. İşaret zamirleri daima nominal bir gösterimde sol tarafta bulunur. Örneğin (3)’de, bu raporda, nominal işlevsel gösterimdeki DP (aitlik sözcüğü) başında olduklarını ve belirteç kategorisini gösterdikleri ele alınacaktır. İşaret zamirlerin, zamir olarak kullanabilmesinin bir nedeni var ve bu da bir işaret zamiri olmadan isim tamlamasının oluşumu ya da isim tamlamalarını içeren DPs gibi aynı dağılıma sahiptir.

(3) a. [DP va mer-a] di-bêj-e

DEM.SG.NOM man-NOM DUR-say.PRS-2/3.SG

(tekil) adam demek.

’This man says...’ ‘ Bu adam diyor [ki] ...’

b. Ez [DP vi jin-ê] di-bîn-im

1.SG.NOM DEM.SG.OBL woman-OBL DUR-see.PRS-1.SG

(tekil) ben (tekil belirteç) kadın görmek

’I see this woman.’ ‘ Bu kadını görüyorum.’

(4) va ra-di-b-i

DEM.SG.NOM up-DUR-be.PRS-2/3.SG

(tekil belirteç) (uyanmak)

’This (the girl) gets up.’ ‘ Bu (kız) uyanıyor.’

Asıl isimden önce olan ikinci bir tür öğeler başlıca birkaç sayı ve gışt (hepsi), herdu (ikisi) gibi diğer belirteçlerdir. Bunlar işaret zamirlerinden sonra gelirler. Örneğin, örnek(5) de ve bu yüzden bir DP’de yardımcı ad olarak yerleştirilen bir sayı sözcüğü tamlamasının başında oldukları ele alınacaktır. Aksine sıra sayıları baştaki ismi takip etmek zorunda olan düzenli bir sıfat olarak görülebilir.

(5) a. [NumP du ker] di-ç-in serê çîya

Two donkeys DUR-go.PRS-PL on mountain

İki eşek gitmek dağ

'Two donkeys go on the mountain.' ' İki eşek dağa gidiyor.'

<i>b. Va</i>	<i>gişt</i>	<i>kitêb-an</i>
DEM.PL	all	book-PL
(Çoğul)	(tüm)	(kitap)
'all these books'	' tüm bu kitaplar'	

Nominal öğelerin gruplaşmasını açıklamak için sonraki yapı kurallarına çözüm getirilecektir.

DP	→	(D)	(NumP)
		↑=↓	↑=↓
NumP	→	(Num)	(NP)
		↑=↓	↑=↓

İleri gramer kurallarını yazarak basitleştirmek ve bir cümlede isim tamlamalarının (NPs) ve aitlik öbeklerinin (DPs) aynı dağılıma sahip olduğunu yakalamak için bu sözcüklerin önadları oluşturulacaktır.

Aşağıdaki 'vi' belirteci için örnek sözcük girişidir.

vi	D	((↑ PRED) = 'PRO')
		(↑ DEF) = +
		(↑ CASE) = OBL
		(↑ NUM) = SG

Bresnan (2001) uygulamasına göre, düzenli şahıs zamirleri de belirteçlerin bir ögesi olduğu varsayılır. Zamirlerin bağlı (izafe) bir isim tamlamasına belirteç olarak rol alıp almadığı belirlenmek zorundadır. Eğer yapılamıyorsa, yukarıdaki 'vi' sözcük girişindeki belirteçlerin aksine yüklem özelliği seçeneksiz olmak zorundadır.

4. NOMİNAL SONRASI DEĞİŞİM

Tüm Aitlik öbekleri (DPs) , Sıfat Öbekleri (APs) ve Edat Öbeklerini (PPs) değiştiren bir ismi takip etmek zorundadır⁴. Aitlik öbekleri daima dolaylı durumda olmak zorundadır. Genellikle direkt olarak önadı takip ederler. Bu durum aitlik zamirleri için zorunlu iken, daha anlamlı aitlik öbekleri, sıfat öbeklerinden önce gelebilir. Edat öbekleri sadece isim tamlamalarının sağında bulunur. Çok nadiren edat tamlayanı ile karşılaştırdı dolayısıyla farklı edat öbeklerin tek bir adı değiştireceği kesin değildir. İngilizcenin aksine, belirtili ve aitlik öbekleri tamamen dil bilgisel olsun diye birbirini dışlamaz. Böylece belirteçler ve aitlik öbekleri ne yer olarak ne de işlevsel olarak tamamlayıcı dağılımda değildirler.

(6)	<i>wa</i>	<i>jin-ên</i>	<i>bir=ên</i>	<i>wi</i>
	DEM.PL	wife-EZ.PL	brother=EZ.PL	3.SG.OBL
	(belirteç-çoğul)	eş-çoğul	erkek kardeş – çoğul	(nesne)

'those her sisters-in-law'

'Şunlar onun yengeleri'

Kürtçedeki en ilginç durum (ve de diğer Kürt lehçelerinde) bu çalışmada EZ olarak yorumlanan 'ezafe' ya da 'izafe'dir.⁵ Bir Sıfat Öbeği, Aitlik öbeği hatta bir edat öbeğinde değişmiş ya da nominal sonrası değişen adlar arasında görünen bir tür bağlayıcı morfemdir.⁶ Bu morfem cinsiyet ve sayı açısından önad ile uyudur (Dişil tekil : -a, Eril tekil : -e ve Çoğul : -en) 'dir. Aşağıdaki örnekleri inceleyiniz:

(7)	a. <i>mal-a</i>	[DP <i>min</i>]
	house-EZ.FEM.SG	1.SG.OBL
	<i>ev</i>	(1.tekil şahıs)
	'my house' / 'benim evim'	
	b. <i>mal-a</i>	[AP <i>sor</i>]
	house-EZ.FEM.SG	red

⁴Belirteçlerin ve tamlayanların önemli bir durumda farklı davranıp davramadığıla ilgili henüz kesinlik yoktur. Ek çalışmalar bu olasılığı incelemelidir.

⁵Bu durum aynı zamanda Farsça'da da görülür. Örneğin Kahnemuyipour (2000) bu konuyla ilgili son çalışmasıdır. Farklı Kürt lehçelerindeki izafe'nin genel tanımı McKenzie'de (1961) bulunabilir.

⁶Bu yazının geri kalanında, izafe işaretleyicisinin önad'da görüldüğünde bir ek; iki değiştirici sözcük arasında görüldüğünde ise klitik olduğunu tartışılacaktır.

	ev	kırmızı	
	'the red house' / 'kırmızı ev'		
c.	<i>mal-a</i>	<i>[NP vî</i>	<i>mêr-ê]</i>
	house-EZ.FEM.SG	DEM.SG.OBL	man-SG.OBL
	ev	(tekil belirteç)	(adam)
		'this man's house'	
		'bu adamın evi'	
d.	<i>mal-a</i>	<i>[PP serê çîya]</i>	
	house-EZ.FEM.SG	on	mountain
	ev	dağda	
	'the house on the mountain'		
	'dağdaki ev'		

(8) 'de önadın izafe ile işaretlenmediği isim öbekleri tamamen dilbilgisi kurallarına uymamaktadır.

(8)	a. * <i>mal</i>	<i>[DP min]</i>
	house-EZ.FEM.SG	1.SG.OBL
	ev	(1.tekil şahıs)
	'my house'	
	'benim evim'	

b.	* <i>mal</i>	<i>[AP sor]</i>
	house-EZ.FEM.SG	red
	ev	kırmızı
	'the red house'	
	'kırmızı ev'	

c.	* <i>mal-a</i>	<i>[NP vî</i>	<i>mêr-ê]</i>
	house-EZ.FEM.SG	DEM.SG.OBL	man-SG.OBL
	ev	(tekil belirteç)	(adam)
	'this man's house'		

‘ bu adamın evi ’

d. * <i>mal-a</i>	[<i>PP</i>	<i>serê</i>	<i>çîya</i>]
house-EZ.FEM.SG		on	mountain
ev		-da	dağ
’the house on the mountain’			
‘dağdaki ev’			

İzafe işaretleyicisi önad ‘a sınırlanmamıştır. Önad’ın diğer değiştiricisi tarafından takip edilen her öge, bir izafe işaretçisinin diğer önadla uyuştuğunu gösterir.

- (9) a. *mal-a* [DP *min]=a [AP *sor**
house-EZ.FEM.SG my=EZ.FEM.SG red
’my red house’
benim kırmızı evim’
- b. *mal-a* [AP *sor]=a [NP *vî**
house-EZ.FEM.SG red=EZ.FEM.SG DEM.SG.OBL
mêr-ê
man-SG.OBL
’this man’s red house’
‘bu adamın kırmızı evi’

Temel olarak, nominal sonrası değişimler izafe morfemiyle işaretlidir⁷; Sadece en sağdaki ek değiştirici takip etmediğinden ve direk bağlaca ihtiyaç olmadığından izafe işaretleyicisi taşımaz.

Şimdiye kadar izafe morfemini önad üzerinde bir ek ama değiştiriciler üzerinde ise klitik olarak yorumlanmıştır. İzafe’yi önadın bir parçası; ancak iki değiştirici arasındaki izafe morfemlerini bağımsız parçalar olarak gören Kürt imla uygulaması takip edilmiştir. İlk analize başlamadan önce, izafe birleşimine bakılmasında yarar vardır. Önceki ögeyle mi ya da sonraki ögeyle mi birleşim oluşturur? Veya aslında önceki ile sonraki ögeler arasında mı durur? Eğer izafe önad üzerinde gerçekten bir ek ise, sözcük bütünlüğü ilkesine saygı duymak istiyorsak onu değiştirilmiş bir adla birleşim (sublexical) oluşturduğunu sonradan kesinlikle kabul etmek zorundayız. Ancak, diğer tartışmalar; (iki değiştirici arasında bulunan en az birini) izafe’yi ne önceki ne de sonraki birleşim olarak tanımışlardır ama aslında ikisini birleştiren ve aralarında duran sonuçlara varmışlardır. Öncelikle, onu önceki değiştirici

⁷ İzafe işaretleyicilerinin bulunmadığı bazı ekleme yapıları vardır. Bu çalışmada bu tür yapıları değinilmeyecektir.

üzerinde bir ek olarak düşünülürse belki de İngilizcenin ‘in’ haliyle karşılaştırıldığında (örneğin klitik) gibi deyimsel bir ek olarak benimsenmesi gerekmektedir. Çünkü önceki kelimenin hangi kelime grubuna ait olduğunu gözetmeksizin daima önceki deyiştiricinin sağında görünmektedir.

(9a) örneğinde bir zamiri, (9b)’de bir sıfatı ve önadı değiştiren bir sözcüğün sağ kenarında bulunan herhangi bir kelimeye uyan ilkeyi takip eder. İkinci , (10) örnekte de görüldüğü gibi, iyelik yapıdaki ekler kendilerini değiştirebilirler ancak tüm iyeliği takip eden izafe önadla uyuşmak zorunda çünkü bu durumda sıfat öbeklerini, belirteçleri birbirine bağlar.

(10)	a. <i>mal-a</i>	<i>bira=yê</i>	<i>min=a</i>	<i>piçûk</i>
	house-EZ.FEM.SG	brother=EZ.MASC.SG	1.SG.OBL=EZ.FEM.SG	small
	ev	erkek kardeş	benim	küçük
				’my brother’s small house’
				‘Benim kardeşimin küçük evi’
	b. <i>mal-a</i>	<i>bira=yê</i>	<i>min=ê</i>	<i>piçûk</i>
	house-EZ.FEM.SG	brother=EZ.MASC.SG	1.SG.OBL=EZ.FEM.SG	small
		ev	erkek kardeş benim	küçük
				’my small brother’s house’
				‘Benim küçük kardeşimin evi’

Üçüncüsü, izafe sadece önadın bağıl ekinden önce oluşur örneğin bu oluşum sonraki kelimeye bağlıdır. Ayrıca Wurzel (1997) tarafından *kesin izafe* denilen bir olgu vardır. Bu İngilizcedeki tek zamirlerle karşılaştırılabilen bir yapıdır örneğin “a green one- yeşil olan”, “these big ones- bu büyük olanlar ” gibi. Bir izafe morfemi ve onu takip eden bir belirteç ya da iyelik içerir ancak belli bir önad içermez. Örneğin;

(11)	a. <i>ya</i>	<i>min</i>	
	EZ.FEM.SG	1.SG.OBL	
		’mine’ (feminine) (benimki)	
		Wurzel 1997:25)	
	b. <i>nav-ê</i>	<i>yê</i>	<i>mezin</i>
	name-EZ.MASC.SG	EZ.MASC.SG	big
	’the big one’s name’	’büyük olanın adı’	(Wurzel 1997:31)

Son iki görüş, izafe yi değiştirici sözcüğün bir parçası olarak sayan analiz için kanıt olarak sayılabilir. Ancak izafe morfeminin değiştirici sözcüğün bir parçası olmadığı düşünölmektedir. Çünkü sadece bir isim öbeğinin içinde oluşur ve asla görünmeyen bir önadı ima etmeksizin bir sıfat öbeği, aitlik öbeği ya da edat öbeğiyle yüklem olarak kullanıldığında değildir. Karşılaştırıcı bağlayıcı morfem e sahip olan Arnavutça ya zıttır (Himmelman 1997:chapter 5). Kürt izafenin aksine, bu morfem sadece belirli sıfat gurupları ve aitlik zamirleriyle görünür ve böylece sözcüksel olarak şartlanır. Ayrıca yüklem olarak kullanıldığında, sıfatlardan önce de gelir.

Örneğin:

(12)	<i>vajz-a</i>	<i>eshtë</i>	<i>e</i>	<i>bukur</i>
	girl-DEF.NOM.SG.FEM	be.3.SG.PRES	LK.NOM.SG.FEM	pretty
	kız dir güzel			
	'the girl is pretty' ⁸			

'Kız güzeldir'(Himmelman 1997:chapter 5, example 23)

Böylece, bu çalışmanın geri kalanında izafe yapısı için sonraki yapı analizi ele alınacaktır.

(13) [NP [N X] EZ [ADJ/POSS Y]]

4.1 Birinci Analiz

LFG analizinin birinci taslağına çözüm getirmek için bu bölümde Kürtçe 'deki imla çalışmasının aksine baştaki isimdeki izafenin de bir sonek değil basit bir klitik olduğuna değineceğim ve bir seçenek sunacağım. Fakat 4.2. bölümdeki analizinden daha karmaşıktır.

Yukarıdaki tartışmaya dayanarak, Kürtçe 'deki isim tamlaması için ortak bir c-yapı kurallarını ele alacağım.

⁸LK bağlaç anlamına gelir. Çalışmanın sonunda kullanılan kısaltmaların birbiriyle uyuşması için sınıflandırma hafifçe değiştirilmiştir.

N' →	(N)	(EZ	DP)	,	(EZ	AP)
	↑=↓	↑=↓	(↑ POSS)=↓(↓		↑=↓	↓ ∈ (↑ ADJ)
			CASE)=OBL			
NP →	(N')	(EZ	PP)			
	↑=↓	↑=↓	↓ ∈ (↑ ADJ)			

Bu kurallar genel x-bar şemasına uyum sağlamıyor Bresnan (2001:chapter 6). İzafe morfeminin bastaki isimle uyum sağlayabilsin diye izafe morfemini dipnot bırakmam bir nedendir. İkinci nedeni bir ismi niteleyen Sıfat öbeklerin (APs) ve Edat öbeklerin (PPs) çoğunlukla niteleme sözcüklerine takılmalarına rağmen; Kürtçe'deki Chomsky'nin birleştirilmiş tarzını göstermemektedir. Örneğin; bastaki isim bu ifadelerle nitelendirildiğinde, daha ileri bir gösteri tasarlar. Bu, bir ismin çoğunlukla sadece bir Sıfat öbeğinin ve bir Edat öbeğiyle nitelendirileceğinin bir sonucudur.⁹

Böyle olağandışı kuralları düzenlemeyi seçmemin nedeni her ne zaman bir isim birden fazla bir sıfat öbeği ile nitelendirildiğinde, bu sıfat öbeklerin zorunlu olarak 've' gibi bir bağlaç kullanarak karışık bir sıfat öbeği ile birleşmek zorunda kalıyor gibi görünmesidir. Tek tek her biri beraberindeki izafe işaretiyle başlıklı bir isme eklenemezler.¹⁰

(14)	a.	<i>mal-a</i>	<i>min=a</i>	<i>kevin</i>	<i>û</i>	<i>şil</i>
		house-EZ.FEM.SG	1.SG.OBL=EZ.FEM.SG	old	and	humid

'my old, humid house'
'benim eski, nemli evim'
(Wurzel 1997:26)

b.	* <i>mal-a</i>	<i>min=a</i>	<i>kevin=a</i>	<i>şil</i>
	house-EZ.FEM.SG	1.SG.OBL=EZ.FEM.SG	old=EZ.FEM.SG	humid
	ev	benim	eski	nemli

Şimdi birkaç tane sözcüksel kayıtlar vereceğim ve onları üç örnek isim tamlamasında analiz etmek için kullanacağım.

⁹Çeşitli Edat öbekleri mümkünse, uygun c-yapısı kuralı basitçe yansıtılmalı olmayan olarak değiştirilmeli. Örneğin, tipik belirteç kuralı.

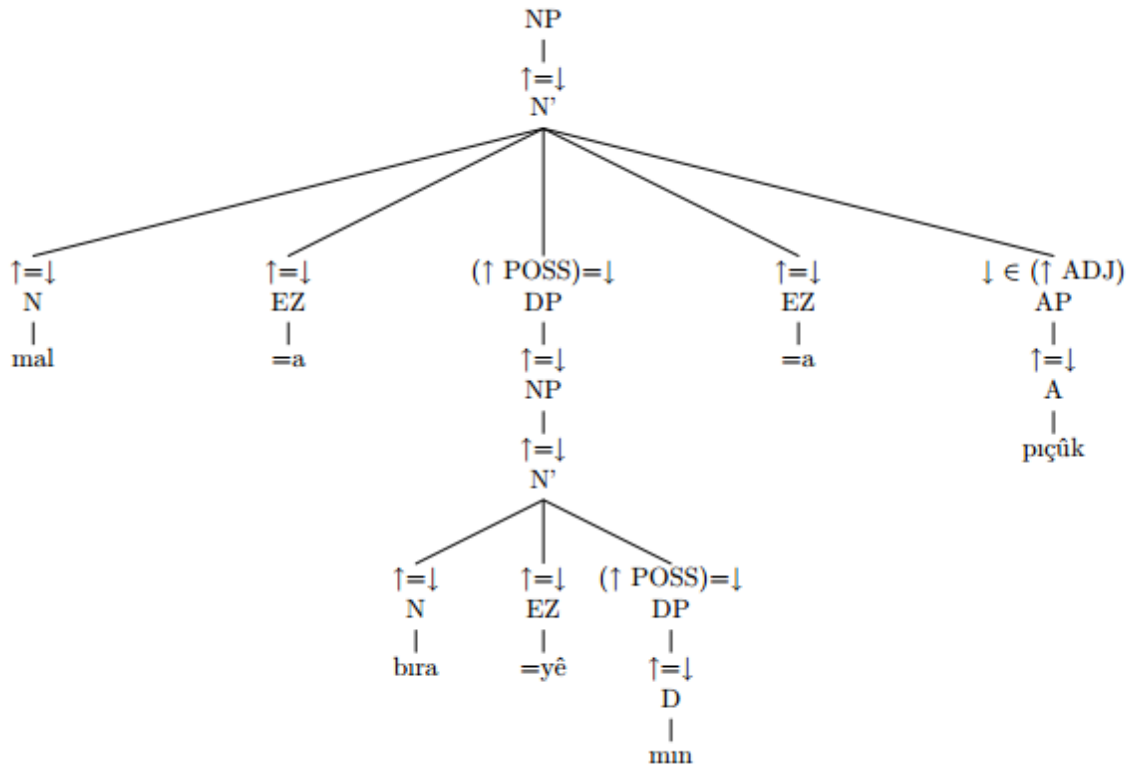
¹⁰Eğer farklı sıfat öbeklerin önadla bağlanması mümkünse(belki de farklı anlamlarla) , daha standart bir belirteç kuralı önerilmelidir.

mal	N	(PRED) = 'house' (GEND) = FEM	bira	N	(PRED) = 'brother' (GEND) = MASC
=(y)a	EZ	((PRED) = 'PRO') (GEND) = FEM (NUM) = SG (DEF) = +	=(y)ê	EZ	((PRED) = 'PRO') (GEND) = MASC (NUM) = SG (DEF) = +
min	D	(PRED) = 'PRO' (PERS) = 1 (NUM) = SG (CASE) = OBL	picûk	A	(PRED) = 'small'

Şimdi üç örnekte c-yapıları ve f-yapıları vereceğim.(15)

- (15) a. mala birayê min a picûk
'my brother's small house'
'kardeşimin küçük evi'
- b. mala birayê min ê picûk
'my small brother's house'
'küçük kardeşimin evi'
- c. mala yê picûk
'the small one's house'
'küçüğün evi'

Aşağıdaki şekil (15a) için c-yapılarını göstermektedir.

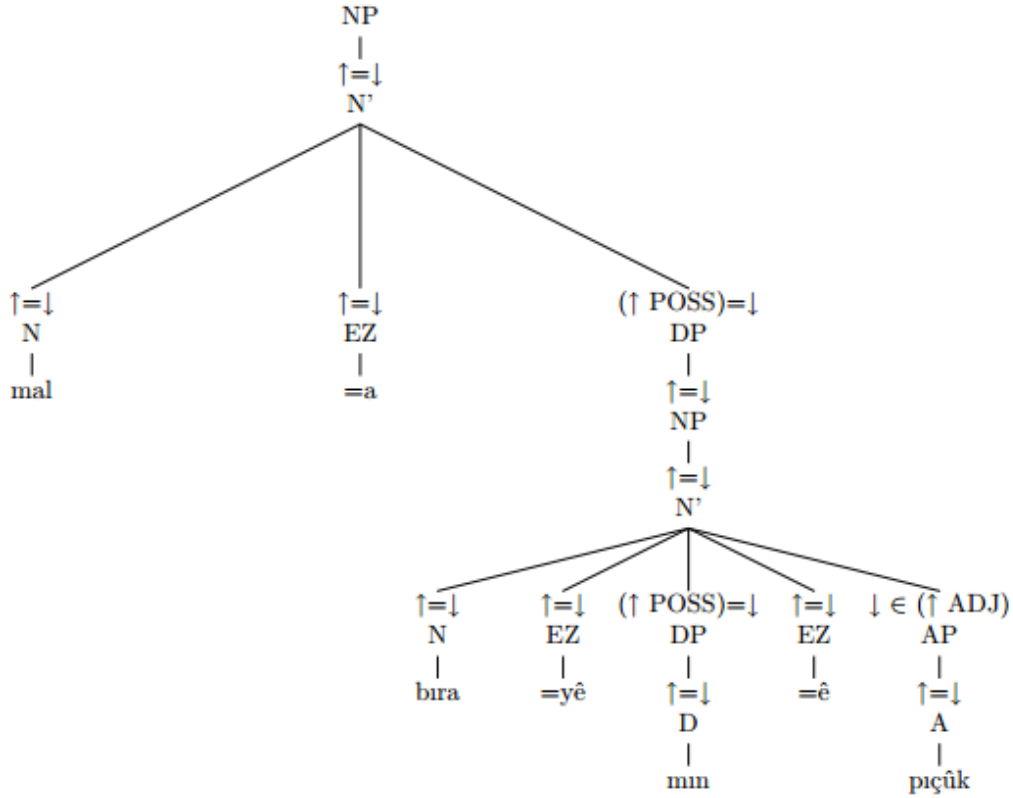

Elde edilen f-yapı (16) 'da gösterilmiştir.

(16)

	PRED	'house'																				
	GEND	FEM																				
	NUM	SG																				
	DEF	+																				
		<table border="1"> <tr> <td>PRED</td> <td>'brother'</td> </tr> <tr> <td>GEND</td> <td>MASC</td> </tr> <tr> <td>NUM</td> <td>SG</td> </tr> <tr> <td>DEF</td> <td>+</td> </tr> <tr> <td>CASE</td> <td>OBL</td> </tr> <tr> <td></td> <td> <table border="1"> <tr> <td>PRED</td> <td>'PRO'</td> </tr> <tr> <td>PERS</td> <td>1</td> </tr> <tr> <td>NUM</td> <td>SG</td> </tr> <tr> <td>CASE</td> <td>OBL</td> </tr> </table> </td> </tr> </table>	PRED	'brother'	GEND	MASC	NUM	SG	DEF	+	CASE	OBL		<table border="1"> <tr> <td>PRED</td> <td>'PRO'</td> </tr> <tr> <td>PERS</td> <td>1</td> </tr> <tr> <td>NUM</td> <td>SG</td> </tr> <tr> <td>CASE</td> <td>OBL</td> </tr> </table>	PRED	'PRO'	PERS	1	NUM	SG	CASE	OBL
PRED	'brother'																					
GEND	MASC																					
NUM	SG																					
DEF	+																					
CASE	OBL																					
	<table border="1"> <tr> <td>PRED</td> <td>'PRO'</td> </tr> <tr> <td>PERS</td> <td>1</td> </tr> <tr> <td>NUM</td> <td>SG</td> </tr> <tr> <td>CASE</td> <td>OBL</td> </tr> </table>	PRED	'PRO'	PERS	1	NUM	SG	CASE	OBL													
PRED	'PRO'																					
PERS	1																					
NUM	SG																					
CASE	OBL																					
POSS																						
		<table border="1"> <tr> <td>PRED</td> <td>'small'</td> </tr> </table>	PRED	'small'																		
PRED	'small'																					
ADJ																						

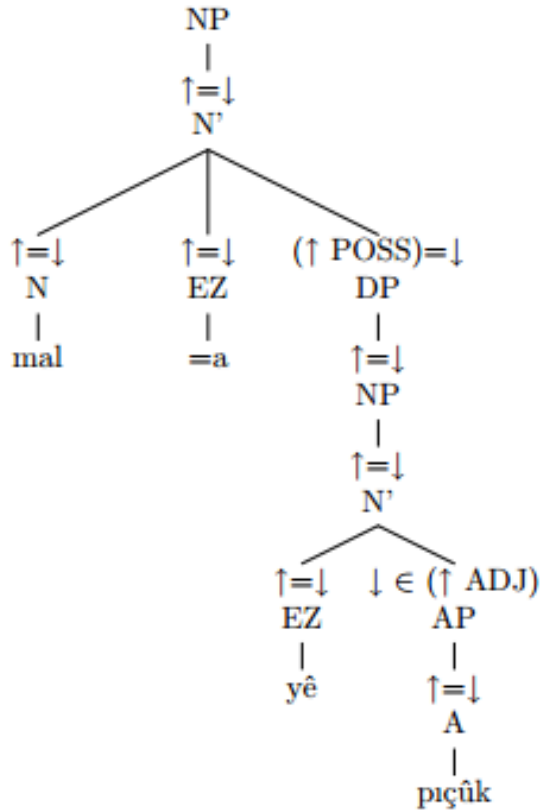
Bu örnekte de görüldüğü gibi, izafe yapısı hangi ön adın çelişkili tamlayıcıyı değiştirebilmesini kısıtlar. Bu cümlede, *piçûk* (small-küçük) sadece ilk isim olan *mal* (house-ev) 'i değiştirebilir ve yapısal olarak mümkün olmasına rağmen bağlı olan *bira* (brother-kardeş) kelimesini değiştiremez. Ayrıca izafe morfeminin seçmeli yüklemi f-yapının ön adıyla tam olarak bağlı değildir çünkü açık bir ön ad vardır ve böylece önceden bir yüklem bulunur. (15b) ye karşılık gelen yapılar aşağıda gösterilmiştir.

- (17) $\left[\begin{array}{l} \text{PRED 'house'} \\ \text{GEND FEM} \\ \text{NUM SG} \\ \text{DEF +} \\ \text{POSS} \left[\begin{array}{l} \text{PRED 'brother'} \\ \text{GEND MASC} \\ \text{NUM SG} \\ \text{DEF +} \\ \text{CASE OBL} \\ \text{POSS} \left[\begin{array}{l} \text{PRED 'PRO'} \\ \text{PERS 1} \\ \text{NUM SG} \\ \text{CASE OBL} \end{array} \right] \\ \text{ADJ} \left\{ \left[\text{PRED 'small'} \right] \right\} \end{array} \right. \end{array} \right]$

Bu örnekte, 'piçûk (küçük)' sıfatı sadece bağlı olan 'bira (kardeş)' kelimesini değiştirebilir çünkü ondan önce gelen izafe işaretleyicisi mal ile değil bira ile uyuşur.

Sonuncusu ve önemlisi, son cümlenin analizi; önad olan 'mal' in iyelik eki olmayan bir sözcükle de değiştirilebileceğini gösterir.18'deki izafe işaretleyicisinin seçmeli yüklemde görüldüğü gibi baş iyelik eki için yüklem sağlar.

(18)

PRED	'house'										
GEND	FEM										
NUM	SG										
DEF	+										
POSS	<table border="1"> <tr> <td>PRED</td> <td>'PRO'</td> </tr> <tr> <td>GEND</td> <td>MASC</td> </tr> <tr> <td>NUM</td> <td>SG</td> </tr> <tr> <td>DEF</td> <td>+</td> </tr> <tr> <td>CASE</td> <td>OBL</td> </tr> </table>	PRED	'PRO'	GEND	MASC	NUM	SG	DEF	+	CASE	OBL
	PRED	'PRO'									
	GEND	MASC									
	NUM	SG									
	DEF	+									
CASE	OBL										
ADJ	{ [PRED 'small'] }										

4.2 İkinci Modifiye Analiz

Örneklere, izafe işaretleyicilerini niteleyiciler üzerinde klitik olarak gördüm çünkü izafe işaretleyicisinin önad üzerinde gösterdiği durumdan hafif bir farklılık gösterirler. İzafe işaretleyicisinin önad üzerindeki morfofonolojik bütünleşme derecesi mükemmel görünüyor, izafe morfeminin kök değişimlerine neden olduğu örneği (19) inceleyiniz.

- (19) a. dê (mother-anne) + a (EZ.FEM.SG) → diya
 b. rê (way- yol) + a (EZ.FEM.SG) → riya

Bu tür değişimler, izafe morfeminin niteleyicinin sağ kenarında klitik yaptığında meydana gelmemektedir. Örneğin;

- (20) *keç-a* *te=ya* *mezin*
 daughter-EZ.FEM.SG 2.SG.OBL=EZ.FEM.SG big
 'your big daughter'
 'senin büyük kızın'

Ancak bu konuyu açıklığa kavuşturmak için daha fazla çalışma gerekir. Ön ad üzerinde izafe yi sonek olarak düşünmeye yönelik en iyi tartışma, Kurmanci izafesinin, isimdeki olası tüm çekim eklerini bastırmasıdır. 21a'da ki '*mal*' ismi olgu eki taşır çünkü gelen ek fiil tarafından dolaylıdır. 21b'de olduğu gibi isim sonraki bir öge tarafından nitelenirse, ek görünmez. Ancak tüm aitlik sıfatları halen dolaylı durumdadır çünkü işaret zamirleri '*vi*' yapısında dolaylı görünmek zorundadır.

- (21) a. *ez* [*DP vi mal-ê*] *di-bîn-im*
 1.SG.NOM DEM.SG.OBL house-SG.OBL DUR-see.PRES-1.SG
 'I see this house.'
 'Bu evi görüyorum'
- b. *ez* [*DP vi mal-a*] *sor* *di-bîn-im*
 1.SG.NOM DEM.SG.OBL ouse(ev)-EZ.FEM.SG red(kırmızı) DUR-see(görmek) .PRES-1.SG
 'I see this red house.'
 'Bu kırmızı evi görüyorum'

c. * ez	[DP vi	mal-a]	sor	di-bîn-im
1.SG.NOM	DEM.SG.OBL	house(ev)-EZ.FEM.SG	red(kırmızı)	DUR-see(görmek) .PRES-1.SG

Aynı birbirlerini niteleyen aitlik sıfatlarında görülür. Normalde sahiplik bildirenler dolaylı olarak görünmelidir ancak onlarda nitelendirildiğinde herhangi bir olgu morfemi taşımazlar. Onun yerine izafe ile gösterilmelidirler.

(22)	a. mal-a	[NP jin-ê]
	House(ev) -EZ.FEM.SG	woman(kadın)-SG.OBL
	'the woman's house' (Kadının evi)	
	b. mal-a	[NP jin-a min]
	house-EZ.FEM.SG	woman-EZ.FEM.SG 1.SG.OBL
	'my wife's house' (Eşimin evi)	
	c. * mal-a	[NP jin-a min]
	house-EZ.FEM.SG	woman-EZ.FEM.SG 1.SG.OBL

Bu durumlar izafe morfeminin önad üzerinde artık bir klitik olmadığı ve bir çekim eki olduğunu gösterir. Bu yorumu daha iyi anlamak için, bu bölümde ikinci ve daha karışık bir analiz önerilecektir.

Önad üzerinde izafe morfem için revize bir analiz önerirken, iki niteleyici arasında görünen izafe morfemi için ilk klitik analizi sürdürülecektir. Ana problemler; isim nitelendirildiğinde sadece ismin izafe yapısının oluştuğunu nasıl emin olmak, izafe yapıdaki bir ismin başka bir izafe klitik yapıyı ismi tarafından takip edilmediğinden nasıl kaçınılacağıdır.

Bir ismin izafe formu için aşağıdaki alt sözcük kuralını şöylebilir:

$$N_{EZ} \rightarrow N_{Stem} -EZ$$

$$\uparrow=\downarrow \quad \uparrow=\downarrow$$

İzafe ekinin sözcük girişi sonra aşağıdaki formu vardır. EZ.FEM.SG. için şöyle bir örnek sunulur:

-ya -EZ (↑ GEND) = FEM
 (↑ NUM) =
 SG (↑ DEF) = +
 (↑ ADJ) ∨ (↑ POSS)

Son satır izafe yapıdaki bir ismin daima en az bir tamlayan ya da aitlik eki ile nitelendirilmesi zorunda olduğunu sağlar. Önad ile soldaki niteleyici arasındaki izafe işaretleyicisini ikileme probleminde kaçınmak direkt değildir. Şu an ki analize dayanarak, izafe soneki taşıyan isimlerin niteleyici bir sözcük tarafından takip edilmesi Kürtçenin yapısal bir özelliği olduğunu varsaymak gerekmektedir. Birleştirmeyen özellik türlerini gerektiren bazı yapı ilkelerinden dolayı izafe işaretleyicisini ikileyen başka bir analiz hariçtir. Ancak, önad birden fazla niteleyici sözcük tarafından takip edilirse, burada bu analizden dolayı çeşitli izafe işaretleyicileri aslında önadın f-yapısı ile birleşir. Bu seçenek burada geçerli değildir. İlave olarak, sadece Kürt izafe yapısı uğruna özel anlık bir sunuş tasarlamaktan kaçınmak gerekmektedir.¹¹

Bununla birlikte, Kürtçe isim tamlaması için aşağıda düzenlenmiş yapı kuralları¹² önerilmektedir.

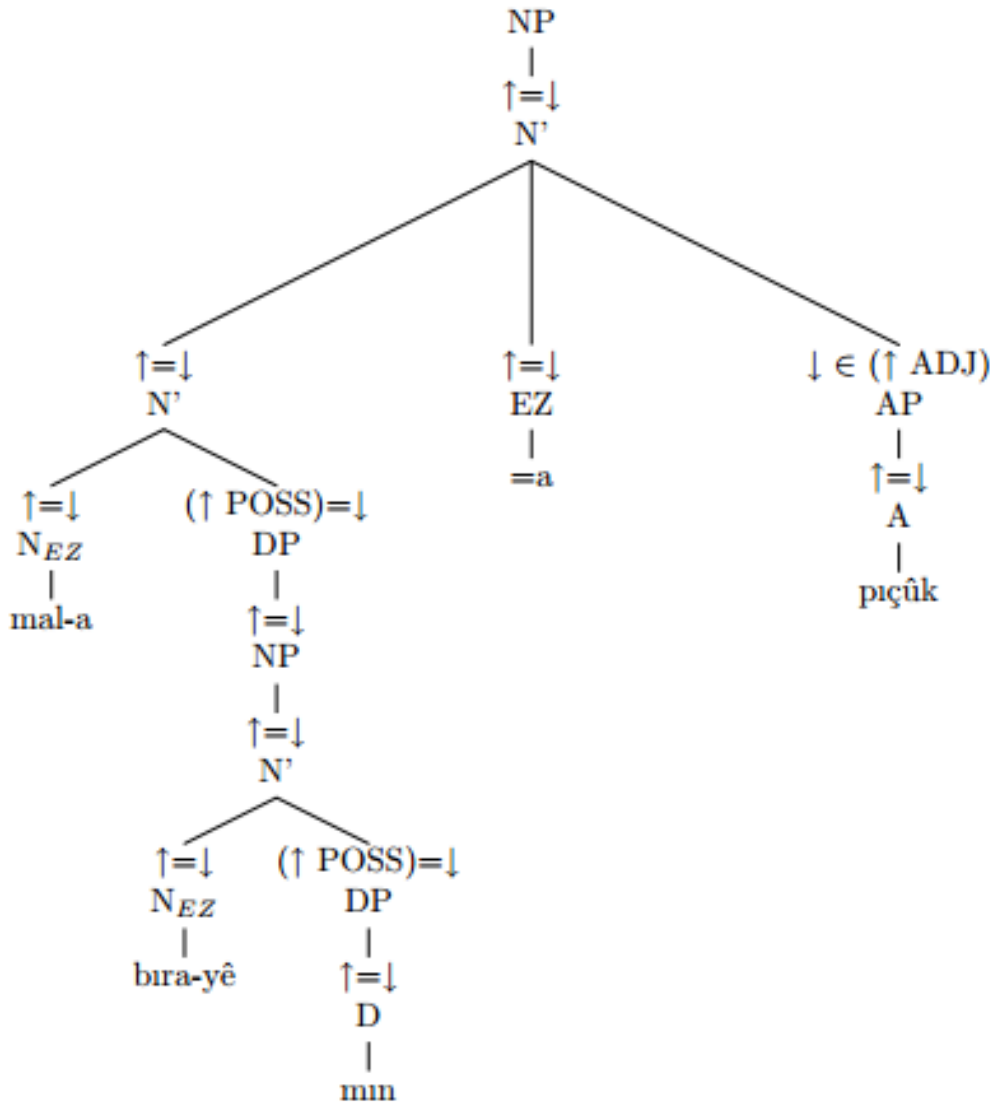
a.	N'	→	NEZ	DP	
			↑=↓	(↑ POSS)=↓(↓	
				CASE)=OBL	
b.	N'	→	NEZ	AP	
			↑=↓	↓ ∈ (↑ ADJ)	
c.	NP	→	NEZ	PP	
			↑=↓	↓ ∈ (↑ ADJ)	
d.	N'	→	(N')	(EZ	DP)
			↑=↓	↑=↓	(↑ POSS)=↓
					(↓ CASE)=OBL
e.	N'	→	(N')	(EZ	AP)
			↑=↓	↑=↓	¬(↑ ADJ) ⇒ ↓ ∈ (↑ ADJ)
f.	NP	→	(N')	(EZ	PP)
			↑=↓	↑=↓	↓ ∈ (↑ ADJ)
g.	NP	→	N		
			↑=↓		
h.	NP	→	N'		
			↑=↓		

¹¹ Ancak biri ekonomi ilkesinin bazı sürümlerini kullanabilir. Sadler 1997.

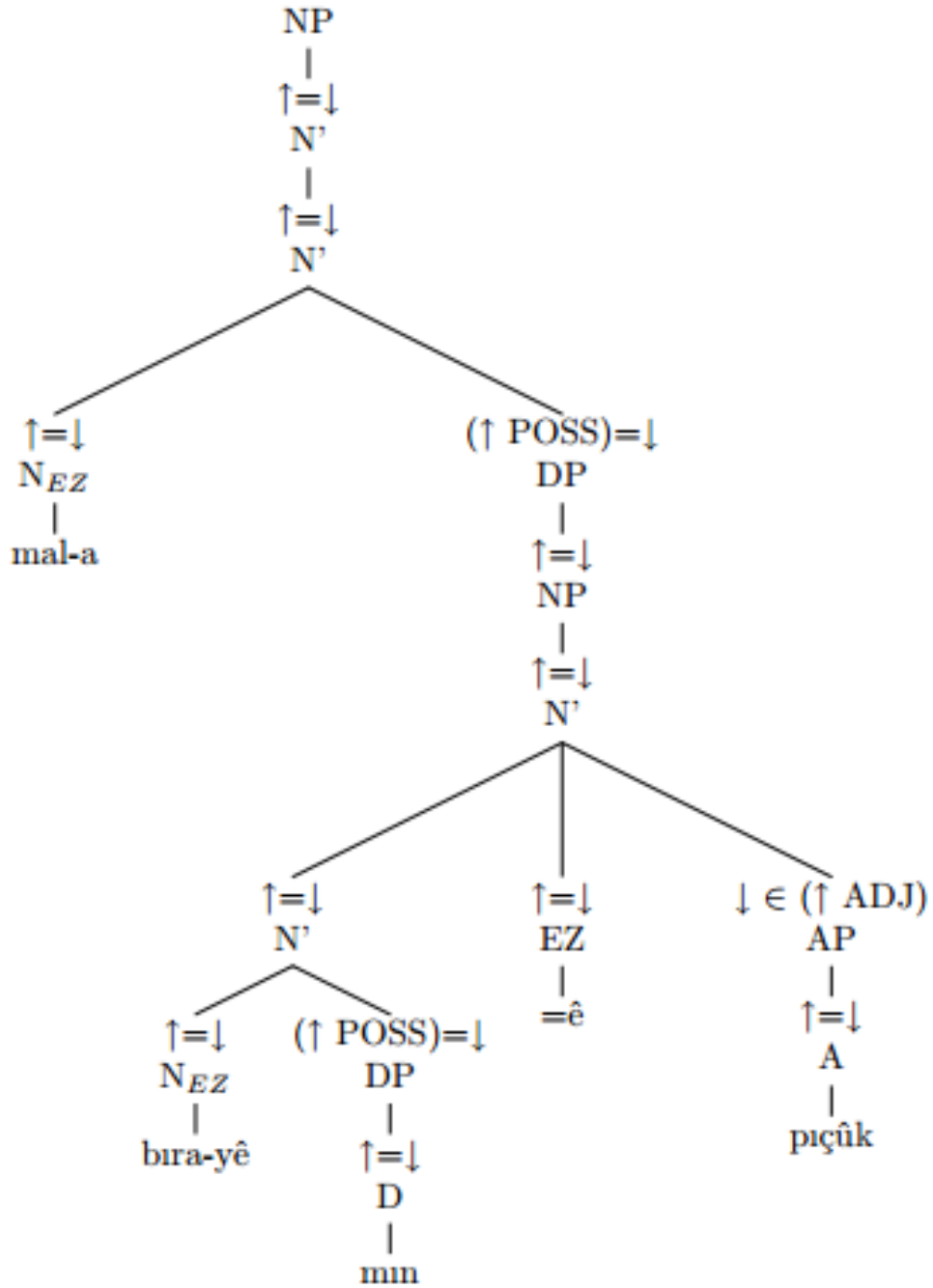
¹²Kural, (d) öncül aitlik sözcüklerin, sadece öncül aitlik sözcük özelliklerine sahip olmayan aitlik sözcüklerine izin vererek başka niteleyiciler tarafından önad ile ayrılmış şekilde oluşmayacağını kesinleştirmelidir.

(g) karmaşık ad cümlelerindeki önadın daima izafe işaretli olmasını sağlayan izafe sonekini taşımayan ad' a izin veren tek kuraldır. İki seviyeli yapı ayrılabilir; (a-c) kuralları önadın en soldaki niteleyicileri için farklı olasılıklar sağlar. Tüm ileriki değişiklikler (d-f) kuralları ile uyum sağlamak zorundadır. (e) kuralındaki sıfat cümleciklerindeki (AP) $\neg(\uparrow \text{ADJ}) \Rightarrow \downarrow \in (\uparrow \text{ADJ})$ dipnotu farklı sıfat cümleciklerindeki değişikliklerde gereklidir. Bu ekstra durum aitlik kelimeleri için geçerli değildir. Teklik koşulu yerine getirilmek zorunda kalsın diye, isim cümleciğinin özne ile karşılaştırılmasında aitlik sözcüğü bir gramer fonksiyonu değildir (cf. Sadler 1998 and Bresnan 2001:47).

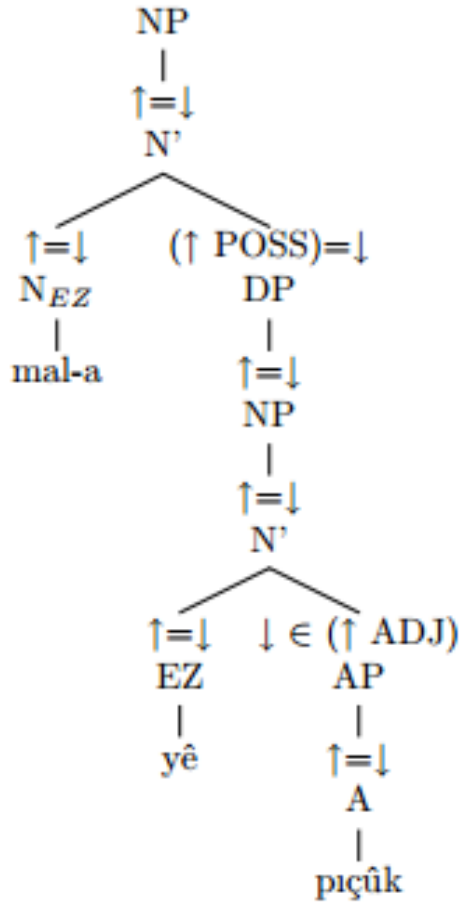
Şimdi, bu değiştirilmiş kuralları 15'deki isim cümleciklerindeki üç örneğe uyarlanacaktır. Öncelikle 15-a için c-yapısı gösterilecektir. Karşılık gelen F-yapısı (16)'daki ile aynıdır.

Karşılık gelen f-yapı (17)'deki ile tekrar aynı iken, c-yapısı (15b) örneği şu şekildedir:

En son ve önemli olan, (15c) de değiştirilmiş kurallarla analiz edilebilir. Tekrar karşılık gelen f-yapı (18)'deki ile aynıdır.

4.3. Durum ve İzafe Arasındaki İlişki

Her iki analiz (4.1 ve 4.2) altında, önad değiştirildiğinde, durumun artık önad üzerinde işaretlenmediği gerçeği hesaba katılmak zorundadır. Bu bölüm 4,2 analizi için basittir. İzafe eki taşıyan bir ismin kendisi tarafından hiçbir durumda özelliği olmadığı basitçe varsayılabilir. Ancak bir fiil ya da iyelik eki gibi bir yapı tarafından halen de bir durum olarak görünebilir. Değişmemiş adlar; eğer durum eki taşıyorsa *DOLAYLI* ya da durum işaretleyicisi taşımıyorsa *YALIN* olarak izafe eki olmayan adları özelleştirip ya yalın ya da dolaylı doğru bir durum yapısında görünmek zorundadırlar. Bölüm 4.1 deki ilk analizden, sorunun çözümü daha az kolaydır. İzafe morfeminin DP (aitlik sözcükleri) ‘den dolayı $\neg(\uparrow \text{CASE})$ gibi bir sözcük bilgisini taşıdığı basitçe ifade edilemez ve böylece de önadlar; fiiller, edatlar ve belirli yapılar tarafından durum olarak gösterilebilir. Bu durum, eğer değiştirilmişse önad ile birlikte ifade edilemez ancak örnek olarak niteleyici sözcük üzerinde belirteç rolü alır. Tüm izafe işaretleyicilerinin; durum işaretleyicisi ve değişim ilişkisini benimseyen klitiklerin olduğunu öne süren ilk analiz ile ilgili soru açık bırakılacaktır.

5. EK ÇALIŞMALAR

Kürt dili izafesi ile ilgili ek çalışmalar, Kürtçe isim tamlaması ile ilgili önemli bir dizi soruya açıklık getirir. Verilen bir önadın sadece bir sıfat tamlaması ya da sadece bir edat tamlaması tarafından değiştirileceğinin gerçekten de durum olup olmadığının örneği araştırılmalıdır. İlaveten, birinin Kürtçe ’deki bir ismin yardımcı ve tamamlayıcı öğelerini ve bu öğeler arasındaki hangi sözdizimsel farklılıklarının bu ayrımın belirtileri olduğunu ayırt edip edemeyeceği henüz net değildir. Bu çalışmada önemsenmeyen bazı ileri düzeydeki karışık durumlar daha detaylı incelenmelidir. Öncelikle, Kürtçe’nin bazı lehçelerinde belirli ve belirsiz izafe belirteçleri arasında bir ayrım vardır; ancak diğerleri, örneğin Türk lehçesi belirtisiz izafeyi tamamen kaybettiği görünüyor. İkincisi, bir ad ya da ad tamlaması için olan durum ve kurallar incelenmelidir. 23. örnek, tüm yapının değişmesine rağmen bağlantılı cümledeki sonad sadece izafe ekinin hangi adla görüneceğini belirler.

23. Mizgîn	li	sîna di-ya	xwe	li	[xwişk û
Mizgin	Instead	mother-EZ.FEM.SG	REFL	on	sister and
Mizgin	yerine	annesinin	(belirteç)	e	kızkardeş ve
		bir-ê]	xwe	di-nêr-e.	
		brother-EZ.M.SG	REFL	DUR-watch.PRES-2/3.SG	
		erkek kardeş	(belirteç)	(bakmak)	

’Mizgin cares for her sisters and brother in her mother’s stead.’ (Wurzel 1997:63)

(Mizgin, annesinin yerine kız kardeşlerine ve erkek kardeşine bakar.)

Mizgin’nin sadece birkaç kız kardeşi ve bir erkek kardeşi olduğu yukarıdaki bağlamdan açık olmasına rağmen, bağlamdaki sonad ‘da görünen izafe, 23.örnekte kendini tekil eril yapan ad tarafından belirlenir. Ancak 24. örnek, önceki ek bir değiştiriciyle klitik izafe işaretleyicisinin tüm değiştirilmiş isim tamlamasıyla uyuşmasını ve böylece çoğul yapıda görüldüğünü gösterir.

24. [Xwişk û	bira-k-î]	wê	yên
Sister	and brother-INDEF-EZ.MASC.SG.INDEF	3.SG.FEM.OBL	EZ.PL
Kızkardeş	ve erkekkardeş (belirtisiz eril)	(tekil dişil)	biz(çoğul)

<i>picûk</i>	<i>he-ne.</i>
small	exist-PL.
(küçük)	var-(çoğul)

'She has little sisters and a little brother.' (Wurzel 1997:63)

' Küçük kız kardeşleri ve bir erkek kardeşi var.'

Sonuncusu ve en önemlisi, Farsçada hafifçe farklılık gösteren Fars izafesi ile Kürt izafesini karşılaştırmak oldukça ilginç olabilir. Şu an ki çalışma önerisi ile karşılaştırılabilinecek (Kahnemuyipour 2000 gibi) Farsça yapısının analizi ile ilgili birkaç tane öneri olmuştur.

5. SONUÇ

Bu çalışmada yapılan analizler, LFG teorisinin söz dizimselinde, Kürtçe sözdizimindeki isim tamlamalarını açıklayan ilk çalışmalardan sadece biri olmasına rağmen; bu çalışmanın hem ne kadar zor hem de o ne kadar büyüleyici olduğunu gösterir. Kürt izafenin resmi söz dizimlerdeki teorilerin yeterli ilgi görmemesi gibi "yapıları birleştirme" benim ilk izlenimimdir. Olayın kendisi o kadar nadir değildir. İlgili yapılar Tagalog¹³ gibi birçok farklı diller ve dil ailelerinde görünür (Himmelmann 1997). Bu yüzden LFG gibi resmi bir teorisinin bu durum için seçkin analizler sunup sunmayacağı ya da bir tüm yeni yapı çeşidinin var olan sözdizimsel teorileriyle birleştirilip birleştirilmeyeceğini görmek verimli bir çalışma olmalıdır.

TERİMLER:

DP	Aitlik öbeği / iyelik eki
PP	Edat öbeği
NP	İsim tamlaması / Ad öbeği / İsim cümlecığı
PRED	Yüklem

¹³ Filipinlerin resmi dili

CASE	Durum	MAS	Eril
OBL	Nesne	DEM.SIG.OBL	Belirtili Tekil Nesne
Adjunct	Belirteç	1.SG.OBL	1.Tekil Şahıs
Complement	Tamlayan	MASC. SG	Eril Tekil Şahıs
Num	Sayı	Fem. SG	Dişil Tekil
SG	Tekil	Qnt	Miktar/Sayı
PL	Çoğul	Prn	Zamir
AP	Sıfat Öbeği	POSS	Aitlik
EZ	İzafe	GEND	Cinsiyet
Clitics	Klitik	MAS	Eril
FEM	Dişil	DEM.SIG.OBL	Belirtili Tekil Nesne

6. KAYNAKÇA

- Bresnan, Joan (2001): *Lexical-Functional Syntax*. Blackwell Textbooks in Linguistics 16. Blackwell Publishers, Malden, Massachusetts.
- Himmelmann, Nikolaus P. (1997): *Deiktikon, Artikel, Nominalphrase: zur Emergenz syntaktischer Struktur*. Max Niemeyer Verlag, Tübingen.
- Kahnemuyipour, Arsalan (2000): *Persian Ezafe Construction Revisited: Evidence for Modifier Phrase*. In: *Proceedings of the 2000 annual conference of the Canadian Linguistic Association*, pp. 173-185.
- MacKenzie, D. N. (1961): *Kurdish Dialect Studies I*. Oxford University Press, London.
- Sadler, Louisa (1997): *English Auxiliaries as Tense Inflections*.
Online: citeseer.nj.nec.com/sadler97english.html.
- Sadler, Louisa (1998): *Welsh NPs without Head Movement*. In: *Proceedings of the LFG98 Conference, University of Queensland, Brisbane*. CSLI publications.
Online: <http://www-csli.stanford.edu/publications/>
- Wurzel, Petra (1997): *Rojba, s. Einführung in die kurdische Sprache*. Sprachenreihe Reichert. Dr. Ludwig Reichert Verlag, Wiesbaden.